

Po povrchu do hlubin aneb pohanokřesťanské elevace

Občas se mi přihodí, že se některá z recenzovaných knih vzpírá jednoznačnému soudu. Jako by chtěla být uchopena z mnoha stran, jako by mne vyzývala k spoluúčasti na svém vzniku, k účastné pochvale i věcnému nesouhlasu. Až si říkám, zdali se více, než se čteným a hodnoceným textem, vlastně *nesnadním* se sebou: se vším, co nevím, u čeho si nejsem bezezbytku jist, se všemi těmi místy, na něž mi nebylo dáno dohlédnout. Ale což, není nakonec názor důležitější souhlasu!?! – pravím nad **Cestami k Šumavě** básníka, sběratele folkóru, nakladatele a poutníka stejně znalého jako okouzleného - **Ondřeje Fibicha**.

Ne, že bych se domníval, že veškeré naše (podstatné) tradice započaly se až rokem 1945, zatímco metody jich hledání a interpretace pořád tkví kdesi hluboko v pozitivismu. Nicméně nad podtitulem – Skrytá tvář krajiny / Věštci, čáry, léčitelé / Víra, zázraky, znamení / Bytosti hor a plání – mi nezbývá než přiznat, že z jevů takříkajících parapsychologických jsem se na vlastní kůži a virguli očividně a rukolapně seznámil toliko s proutkařstvím a že mi celou plejádu zászvětních bytostí překrývají křesťanství či osobní zkušeností získaná skepse. Nicméně (ve vztahu k bližšímu vymezení zkoumané publikace) souhlasím také s tvrzením: *Věřím, že tomu naši předkové věřili*.

Přemýšleje o tom, co že to vlastně držím v rukách a před očima, medle jsem pravil cosi o *vlastivědě*. Věda pak, kterak se autor nad takovým označením svých snah ošívá, dodávám tedy pro upřesnění, že v mých očích a mysli jde daleko spíše o pokračování / tvůrčí přepodstatnění toho, co bychom mohli zvat vlastenectvím barokním: beroucím více ohled na teritorium geografické než jazykové, hledajícím duchovní kořeny a podstatu jevů domněle jen hmotných – a v tomto hledání jdoucím někdy i přes hranu katolického pravověří (a to i tehdy, je-li zvažujícím a pišícím katolický kněz a jezuita, Bohuslav Balbín například).

Skrytý odpor vůči triumfalismu, účelovosti a ideologické zneužitelnosti poznávání i poznání vede Fibicha k blízkosti takovým proudům a tvůrcům, u nichž bychom mohli hovořit o romantizujících aspektech jejich snah: samotný romantismus mu jistě imponuje vztahem k folklóru či nalézáním původně pohanských základů pod barokními poutními chrámy, Josef Váchal (takto i pozdní romantik, a předchůdce postmoderny) pak barvitostí a zároveň variabilitou stylu i nahlédáním skrytých souvztažností mezi věcmi zdánlivě vzdálenými.

Možná právě tím mu byl bližší, než systematický sice, ale v řadě ohledů době / dobám vzniku své Země zamýšlené podléhající Ladislav Stehlík. Nad nímž jsem nicméně kdysi (ve shodě s Martinem C. Putnou) pronesl slova o *nynějších problémech s někdejší literárním regionalismem*. Nuže, také Ondřeje Fibicha dozajista můžeme pokládat za literárního regionalistu. Dokonce (i zde musím ovšem upozornit, že takového termínu používám bez veškerých ideologických konotací) za regionalistu *uvědomělého*. Vědouceho o kořenech (Stifter, Klostermann), cizích zdrojích literárních (Pourrat) a domácích zdrojích látkových (folklór, tvorba pololidová). Nu dobře, sluší se o něm tedy hovořit jako o tvůrci *poučeném*.

Nevím, zda autor smí v kritické recenzi užítí osobní, vlastně mimoliterární zkušenosti. Pamatuji se, když jsem před drahně lety pozval Ondřeje Fibicha na jednu z ústeckých literárněvědných konferencí, kterak se tento při poslechu učených rozprav ošíval: jako by měl za košilí mravence a na židli klubko ježků. Nejen ze své paměti čerpám ovšem přesvědčení, že veškerou teorii, veškeré poznání toliko knižní ověřuje si náš tvůrce per pedes. „...stačilo ujít zvolna tisíc kroků od západní brány hradu a zastavil jsem téměř přesně na krok u nejstarších božích muk ve Strakonících. Ty zde byly vztyčeny přesně na místě Alžběty, aby svou křesťanskou mocí přeznačily pohanské obětiště.“

O takové *pouti* lze navíc říci, že nic není v rozumu a posléze v textu, co by předtím nebylo ve smyslech. Ve všech smyslech. Pisatel Cest k Šumavě například velmi rád putuje potočným korytem od ústí k prameni; zaznamenává nejen hmatatelnou proměnu své cesty, ale také barvy a vůně, které jej provázejí, ba dokonce i chuť či vlastně chuť pramenné vody – takže je (i pro nás, *budoucí* poutníky) vlastně jakýmsi *vodním someliérem*.

Máme tu tedy – po nemožnosti ztotožnit se s některými *esoterickými* pasážemi (třeba už jenom proto, že mezi naše učitele nepatřil *rodinný přítel* Jan Spěváček / *šaman* Joe Indian) – další *нынější* problém. Vlastně otázku, zda a nakolik jsme vůbec takovéto imerze schopni...? Od Fibicha sice víme, že „Součástí vybavení poutníka je jeho pomalost;“ ale týž se přece dožaduje také cesty mimo značené trasy, mimo civilizační zázemí (které podle něj často není než „zlatý důl turismu“), cesty vidoucí a vědoucí – souvislosti. A navíc se ještě dožaduje nikoli pouhé reflexe, ale spoluúčasti (stejně citové jako fyzické, stejně rozumové jako duševní): „Myšlenky jsou k ničemu, když zároveň nemilujete. Představy jsou k ničemu, když zároveň nestojíte oběma nohama na zemi.“ Tedy spoluúčasti skutečně tvůrčí.

...navíc dynamizované několikerým dualismem; k němuž šumavské dějiny či současnost tohoto úkrají poskytují s dostatek zdrojů i motivů. Putování po povrchu prohlubuje povědomí o skrytém: „Neviditelné je základem světa. O tom by nám dobře mohly vyprávět kořeny.“ Setkání s hmotou vnímané jako setkání se *stvořeným světem* modeluje duchovní ustrojení: „přírodní materiál kdysi vtiskoval do lidí přirozenou estetiku potřebného.“ Přítomný stav svědčí o minulých proměnách (tedy i dějinných zlomech, ztrátách, vinách). Jako například trosky dávné jazykové a kulturní dvojdomosti, utvářející někdejší dialektickou jednotu kraje na okraji Čech. Kraje hraničního. Který byl v lepších časech spojnicí, v těch horších spíše závorou a ostnatým drátem. Kraje, jehož paměť je poznamenána všemi těmi pokusy o vymazávání paměti („Realita je někdy děsivější než román.“); mezi něž můžeme zřejmě zahrnouti současné *případy inženýrského pojetí přírody*.

Čtenář se bude dozajista potýkat také s multižánrovostí Fibichova díla, s jeho rozpětím od osobního a osobně zaujatého svědectví po věcné (ne-li dokonce vědecké) pojednání (zejména tam, kde si Fibich bere z cizího, třeba od takového Clauða Lévi-Stausse), tedy od ego-dokumentu po dokument (přičemž ale vše prochází interiorizací a transformací skrze autorské JÁ). Svě místo mají v knize tolikéž texty cizí; často umělecké (byťsi jsou nestejně kvality). Umělcem, básníkem je i sám Fibich: a to nejen ve zde otištěných básních či písňových textech, ale také v quasideníkových zápiscích či textech ražby spíše fejetonistické než esejistické (přestože sám mluví o esejích). Arci nejméně je básníkem tam, kde pracuje s tvorbou pololidovou či folklórní; snad to plyne z jeho odporu k laciné estetizaci. Záznamy *mytopoetických událostí* se tedy spíše snaží vyložit (nikoli jen stran jejich podoby či povahy, ale také z hlediska jejich poselství), ne však upravovat, zliterárnovat.

„Podle mne má krajina neurofyzickou podstatu, kde spolupracují síly tíhové, geologické, tepelné, biologické, mentální, emoční a lidské.“ Můžeme tudíž v souvislosti s Cestami k Šumavě hovořit o hlubinné ekologii nebo ekologii duše. Touto duší jsou podle Fibicha nadáni nikoli pouze lidé, dokonce se zdá, že jisté duchovní *vyzařování* přiznává samotné krajině a hmotným objektům v ní. Součástí krajinného bytu jsou tak přírodní procesy i lidská aktivita. Přičemž má takové bytí povahu jakéhosi palimpsestu; který je zároveň objektem i subjektem, předmětem i znakem / zprávou.

Právě proto, že je Fibichova Šumava jedinečná, právě proto, že se bude vzpírat *jednoznačnému* přijetí (že tedy bude náš náhled na svět uhlazovat proti srsti), může se – poněkud paradoxně – stát vlastně jakousi synekdochou našeho vlastního poznávání, reflektování a pojmenovávání vůkolního světa (byť, přiznávám se, je to pro mne z Polabí k šumavským

kopců setsakra daleko). „Pravda není bod, ale pohyb ke smyslu.“ Pravím-li *opus magnum*, nemyslím tím tedy jenom olbřímí rozsah svazku.

A tu se sluší zmínit také ilustrace Petra Štěpána a zejména fotografie Ivany Řandové, jejíž / jejichž obraz Šumavy umírající a romantické v torzech dřevního času v troskách zapomenutých věcí (a připomenutých osudů) připomene v těch nejlepších počinech Josefa Sudka.

Ivo Harák

Ondřej Fibich: Cesty k Šumavě. Skrytá tvář krajiny / Věštci, čáry, léčitelé / Víra, zázraky, znamení / Bytosti hor a plání. Úvod Jan Bílý. Doslov Vladimír Just. Ilustrace Petr Štěpán. Fotografie Ivana Řandová. Ondřej Fibich. Strakonice 2021. 1. vydání. Náklad a cena neuvedeny. 170 stran.